

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ

На предлог Одељења за социологију, Наставно-научно веће Филозофског факултета у Београду на седници одржаној 24-25. фебруара 2022. године, именовало је комисију за оцену и одбрану докторске дисертације ***Утицај европског и јапанског феудализма на настанак и развитак капитализма*** докторанда Стефана В. Мандића, у саставу:

1. Проф. др Слободан Антонић, ментор
2. Проф. др Владимир Вулетић
3. Проф. др Срђан Шљукић

Пошто се упознала с достављеном докторском дисертацијом колеге Стефана Мандића, Комисија Наставно-научном већу Филозофског факултета у Београду подноси следећи

РЕФЕРАТ

1. Основни подаци о кандидату и дисертацији

Стефан В. Мандић рођен је 13. јуна 1991. у Зрењанину. Завршио је Зрењанинску гимназију (2010). Основне академске студије социологије уписао је школске 2010/2011. године на Филозофском факултету у Београду, које је окончао 25. септембра 2014. године, с просечном оценом 9,66 и одбрањеним завршним радом с оценом 10 (десет): *Економски аспекти положаја Србије у светском капиталистичком систему*.

На Филозофском факултету школске 2014/2015. године уписао је мастер академске студије социологије које је завршио 30.9.2015. године, с просечном оценом 9,50, одбранивши рад *Социолошки аспекти Стиглицовог схватања глобализације*.

У школској 2015/2016. години, уписао је докторске студије социологије на Филозофском факултету у Београду. Сарадник је у извођењу наставе на курсу Социолошки практикум.

Био је стипендиста Фонда за младе таленте шк. 2014/2015, а од 2016. стипендиста је Министарства просвете, науке и технолошког развоја. Током 2015.

године, учествовао је у пројекту Министарства омладине и спорта чији је циљ био промовисање позитивних вредности код омладине.

Од 2017. године учествује у раду Института за социолошка истраживања Филозофског факултета Универзитета у Београду у звању истраживача сарадника. Учествовао је у следећим истраживачким пројектима и потпројектима: „Изазови нове друштвене интеграције у Србији – концепти и актери”; „Култура рађања и репродуктивне стратегије жена у Србији”; “European Social Survey – Serbia”.

У научном раду претежно се бави темама везаним за поље историјске социологије.

Стефан Мандић објавио је следеће научне радове: „Политички ејџизам младих током пандемија ковида 19“, у Лабаш Слађана (прир.) *Друштвени аспекти старења у време ковид пандемије*, Филозофски факултет, Београд 2021; „Однос између демографских, економских и геополитичких процеса у савременом свету” у Стојшин Слађана et al (прир.) *Друштвени развој и демографске промене*, Српско социолошко друштво, Београд, 2021, „Положај Србије у светском капиталистичком систему“, у часопису *Култура* (ISSN 0023-5164), год. 47, бр. 148 (2015), стр. 80-101. Мандић је, такође, имао излагање *Национализам међу младима у Србији и Хрватској*, на конференцији *Друштвени односи у Србији: континуитет и промене*, (Институт за социолошка истраживања, Филозофски факултет, Београд, 21. децембар 2018).

Пријава теме докторске дисертације одбрањена је 2017. године, а завршна верзија дисертације предата је у јануару 2022. године. Обим рада је 248 страница. Рад садржи 13 табела, 13 сликовно-графичких приказа и 180 библиографских јединица.

2. Предмет и циљ дисертације

Дисертација настоји да одговори на изузетно важно социолошко-историјско питање: да ли је капитализам историјски сингуларан феномен, или се он јавља кад год се испуне одређени услови – и који су тачно то услови?

Критички се разматрају различите теоријске концепције о настанку капитализма, те се настоје одредити основне карактеристике европског и јапанског феудализма – који се најчешће сматрају паралелним друштвено-историјским облицима из којих је у великој мери самостално настао капитализам. Као контролни случај, важан за анализу претпоставки европског и јапанског феудализма одлучујућих за аутохтони развој капитализма, анализира се патримонијални бирократским систем царске Кине, која је дуго била на сличном, или чак и на већем нивоу технолошког, економског и научног развитка, у односу на феудалну 3. Европу и Јапан, а у којој ипак није дошло до капиталистичког развоја.

Докторанд посебно истражује колико је децентрализованост европских и јапанских феудалних поредака био пресудан фактор који је омогућио развој капитализма. Нарочито разматра важност независне трговачке класе, у оба поретка, за коју се сматра да је имала специфичну улогу у акумулацији капитала и подстицању настанка најамне радне снаге.

Докторанд разматра и додатно питање – зашто се капитализам није развио раније, ако је већ светска трговинска мрежа формирана још током 1. века п.н.е, а што је водило формирању и богатих трговачких слојева. Такође, разматра и проблем значаја колонизације и настанка апсолутне државе за развој европског капитализма, а тиме и капитализма уопште. Анализирајући европску и јапанску форму феудализма, неостварени капиталистички развој у случају царске Кине, као и присуство и одсуство детерминанти одлучујућих за настанак капитализма у другим епохама и формацијама, докторанд је настојао да сагледа капитализам као светско-историјску, а не само као ендемску (сингуларну) појаву.

3. Основне хипотезе од којих се полазило у истраживању

Докторанд је пошао од следећих претпоставки:

- Х1 Европски и јапански феудализми су имали позитиван утицај на настанак капитализма.
- Х2 Децентрализованост феудализма створила је друштвено погодан терен за развитак капитализма;
- Х3 Основни узрок европског капитализма у европском средњем веку била је европска трговачка класа чија појава је узрокована децентрализованошћу феудализму;
- Х4 Основни узрок јапанског капитализма у јапанском средњем веку била је јапанска трговачка класа чија појава је узрокована децентрализованошћу феудализму;
- Х5а Капитализам се у Европи појавио током периода позног средњег века а у Јапану током 17. века;
- Х5б Европски капитализам се просторторно ширио кроз поступну периферизацију феудалне залеђине од стране европских капиталистичких центара;
- Х5ц Током 16. века се са инструментализацијом феудалне залеђине, колонизацијом и склапањем савезништва између капиталиста и апсолутне државе убрзава процес ширења европског капитализма и формира се светски капиталистички систем;
- Х5д Аутохтони јапански капитализам је инкорпориран у светски капиталистички систем током 19. века и тада Јапан постаје једна од централних регија капитализма;
- Хба Патримонијална држава царске Кине је спречвајући развитак политички и економски независне трговачке класе спречила развој капитализма;

- X66 Царска Кина је била успешна у подређивању трговачке класе, јер је за разлику од феудализма (децентрализована традиционална власт), имале ефективну контролу над војском и чиновничким апаратом (централизована традиционална власт).

Докторанд је све наведене хипотезе пажљиво и систематски размотрио, анализирајући налазе претходних научних истраживања о феудалним и патримонијалним друштвима, као и о настанку капитализма. Све хипотезе су проверене и у вези њихове валидности дат је јасан и недвосмислен одговор.

4. Кратак опис садржаја дисертације

Након „Увода“ (стр. 1-6), следи прва глава: „Марксистичке теорије о настанку капитализма“ (стр. 7-74). У њој се излажу основе Марксовог схватања друштвене промене, појмовне противуречност у његовој теорији друштвене промене, његова типологија друштвено-економских формација и одређење капитализма, као и Марксово виђење прелаза из феудализма у капитализам. Затим се разматра Лењиново одређење рудиментарног капитализма, марксистичка дебата о преласку из феудализма у капитализам, однос Карла Кауцког према аграрном питању, алеаторни приступ у објашењу настанка капитализма код Џона Милиоса, еклектички приступ у објашењу настанка капитализма Пери Андерсона, те дебата о настанку капитализма код јапанских марксиста.

Друга глава носи назив „Светско-системске теорије о настанку капитализма“ (стр. 75-104). О уквиру ње излаже се Волерстинова светско-системска теорија: њени основни епистемолошки постулати, Волерстинова класификација историјских система, његово разумевање феудализма и настанка светског капиталистичког система и Волерстинова анализа светске капиталистичке привреде. Затим се прелази на концепцију Фернана Бродела о капитализму у европској привреди-свету, разматра се концепција Џанет Абу-лугоде о тринаестовековној светској привреди, те Гундерово и Гилсово схватање светског капиталистичког система као историјске константе.

Трећа глава односи се на „Немарксистичке теорије о настанку капитализма“ (стр. 105-152). Започиње се од Веберовог схватања настанка капитализма, при чему се посебно анализира његова концепција патримонијализма и феудализма. Затим се прелази на Зомбартову теорију о утицају капиталистичког духа на настанак капитализма и Пиренова теорију о утицају средњовековног града на настанак капитализма. Следи анализа Манове теорије о утицају межа моћи на настанак капитализма, као и схватања капитализма у историјском институционализму. Разматрају се и домаћа виђења предкапиталистичких друштвено-економских формација и објашење настанка капитализма која постоје

у српској социологији, а онда и остале немарксистичке теорије о настанку капитализма.

Четврта глава носи назив „Теоријско-концептуални оквир“ (стр. 153-180). Даје се типологија предкапиталистичких друштвено економских формација, разматрају се основне карактеристике раног капитализма, претресају неопходни и довољни услови настанка капитализма, анализира утицај различитих друштвено-економских формација на настанак или ненастанак капитализма, као и утицај јапанског и европског феудализма, те кинеског патримонијализма на настанак капитализма. Затим се резимирају циљеви и хипотезе дисертације, димензије и индикатори, те метод којим се хипотезе проверавају.

Пета глава „Утицај европског и јапанског феудализма на настанак капитализма“ (стр. 181-212) даје одговоре везане за валидност већег дела хипотеза и износи кључну аргументацију о детерминантама европског и јапанског феудализма које су условиле настанак капитализма. Ту се дају обриси властите, ауторске концепције везане за проблем настанка капитализма.

Шеста глава „Утицај кинеског патримонијализма на спречавање настанка капитализма“ (стр. 213-226) разматра валидност хипотеза везаних за питање изостанка развоја према капитализму, те се заокружује изградња властите, ауторске концепције.

Дисертација се завршава „Закључком“ (стр. 227-233), као и „Литературом“ (стр. 234-242) и пратећим прилозима (243-248).

5. Остварени резултати и научни допринос дисертације

Докторска дисертација *Утицај европског и јапанског феудализма на настанак и развој капитализма* докторанда Стефана В. Мандића оригиналан је научни рад који представља важан допринос социологији друштвеног развоја, а посебно историјској социологији. Дисертација успешно и систематски истражује област у којој се, када је реч о нашој социологији, није посвећивала довољна пажња у последњих четврт века, дајући систематски преглед ривалских теорија које су мање познате нашој социолошкој заједници и афирмишући становиште да путања историјског развоја није унилинеарна и монокаузално детерминисана.

Докторанд показује да емпиријска друштвено-економска формација настаје услед комплексног утицаја више фактора, те да се њена генеза не остварује услед деловања универзалног монокаузалног закона, већ закона вероватноће – имајући у виду изузетну сложеност не само догађајне, већ и структуралне историје. Докторанд критички испитује раширену тезу према којој се капиталистичка успешност Европе или Јапана објашњава њиховом културном изузетношћу, већ њихов централни положај у светском капиталистичком систему види као последицу сложених и контрадикторних историјских процеса, које настоји да идентификује и анализира.

Докторанд настоји да развије и споствену, оригиналну концепцију структуралног развоја, која представља посебан облик теорије о утицају трговине на настанак капитализма. Њене вредности су следеће: 1. направљена је релативно оригинална класификација предкапиталистичких друштвених формација; 2. на опсежном искуственом материјалу, а у критичкој полемици с теоријама о аграрном капитализму, снажно је афирмисано становиште да је извор капитализма трговачка класа; 3. у теоријском сучељавању с марксистичким концепцијама структуралног развоја и светско-системском теоријом, афирмисано је становиште да је извор профита не само сфера производње већ и сфера размене; 4. потврђена је веза између фактора децентрализованости предкапиталистичке формације, значаја трговине и настанака капитализма.

Кандидат је успешно показао способност да може самостално да истражи релевантно научно питање, да уме да методолошки постави истраживање, те да га спроведе у складу са свим уобичајеним научним стандардима. Дисертација је значајан допринос социологији друштвених промена, потврђујући потребу мултикаузалног приступа и мултифакторске анализе. Додатну вредност рада представља настојање аутора да се не ослањања само на етаблиране западне експерте, већ и да афирмише мишљења и увиде мање познатих не-западних аутора, као и да своје истраживање контекстуализује у оквире досадашњих истраживачких налаза српске социологије.

Резултати до којих је кандидат дошао свакако ће бити важни за даља истраживања како механизма структуралног развоја, тако и за анализу технолошких, политичких, економских и културних чинилаца који детерминишу промене у савременим друштвима.

6. Закључак

Докторска дисертација *Утицај европског и јапанског феудализма на настанак и развитак капитализма* докторанда Стефана В. Мандића самостално је научно дело које сведочи о докторандовом познавању материје, разумевању истраживачких проблема, те компетентности у давању научних објашњења. Дисертација је у свему урађена у складу са одобреним предлогом докторске тезе и значајан је допринос развоју социолошког објашњења у сфери друштвених промена.

На основу ових закључака, Комисија предлаже Наставно-научном већу да прихвати овај реферат о докторској дисертацији *Утицај европског и јапанског феудализма на настанак и развитак капитализма* докторанда Стефана В. Мандића, те да кандидату омогући усмену одбрану докторске дисертације.

Београд, 28. фебруар 2022. године

Комисија:

проф. др Слободан Антонић
Филозофски факултет у Београду

проф. др Владимир Вулетић
Филозофски факултет у Београду

проф. др Срђан Шљукић,
Филозофски факултет у Новом Саду
